

BEREISHIS: A STUDY OF TEXT, TRADITION & THEOLOGY

SAVING THE BEST FOR LAST

בראשית רבה (ח:א)

ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, רבי יוחנן פתח (תהלים קלט) אחר וקדם צרתני וגו' . . . א"ר שמעון בן לקיש אחר למעשה יום האחרון וקדם למעשה יום הראשון, הוא דעתיה דר"ש בן לקיש דאמר ריש לקיש "רוח אלהים מרחפת על פני המים" זו רוחו של מלך המשיח היך מה דאת אמר (ישעיה יא) ונחה עליו רוח ה', אם זכה אדם אומרים לו אתה קדמת למלאכי השרת ואם לאו אומרים לו זבוב קדמך, יתוש קדמך, שלשול זה קדמך

תוספתא סנהדרין (ח:ז-ט)

אדם נברא באחרונה ולמה נברא באחרונה שלא יהו המינין אומרין שותף היה עמו במעשהו: דבר אחר למה נברא באחרונה שלא תזוח דעתו עליו אומ' לו יתוש קדמך במעשה בראשית דבר אחר כדי שיכנס למצוה מיד: דבר אחר כדי שיכנס לסעודה מיד מושלו משל למה הדבר דומה למלך שבנה פלטירין וחינכה והתקין סעודה ואחר כך זימן האורחים וכן הוא או' חכמות נשים בנתה ביתה חכמי' נש' בני' ביתה זה מלך מלכי המלכים ברוך הוא שברא עולמו בשבעה בחכמה חצבה עמודיה שבעה אילו שבעת ימי בראשית טבחה טבחה מזגה יינה אילו ימים ונהרות ומדברות ושאר צורכי העולם ואחר כך שלחה נערותיה ותקרא ע' גפי מרומי קרת מי פתי יסור הנה וחסר לב זה אדם וחיה:

תהלים (פרק ח)

(ד) כי אֶרְאֶה שְׁמִיךָ מַעֲשֵׂי אֲצַבְעֶיךָ יָרַח וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנְנָתָה: (ה) מִה אֲנוּשׁ כִּי תִזְכְּרֵנוּ וּבֵן אָדָם כִּי תִפְקְדֵנוּ:
(ו) וְתִחַסְרֵהוּ מַעֲטַם מֵאֱלֹהִים וְכִבוֹד וְהַדָּר תִּעְטְרֵהוּ: (ז) תִּמְשִׁילֵהוּ בַמַּעֲשֵׂי יָדֶיךָ כֹּל שְׁתָּה תַחַת רַגְלָיו:

אבות דרבי נתן (פרק לא)

רבי נחמיה אומר מנין שאדם אחד שקול כנגד כל מעשה בראשית שנאמר זה ספר תולדות אדם וגו' (בראשית ה א) ולהלן הוא אומר אלה תולדות השמים והארץ בהבראם (ב' ד') מה להלן בריאה ועשייה אף כאן בריאה ועשייה

רס"ג בס' אמונות ודעות (הקדמה למאמר ד')

כאשר אנו רואים את הברואים מרובים, אין אנו צריכים להיות נבוכים במטרה בהם מה היא, לפי שיש כאן ענין טבעי יתברר לנו על ידו מיש הוא מטרה מכל הנבראים, וכאשר חקרנו בענין זה מצאנו כי המטרה הוא האדם. והוא, שהטבע וההויה עושה כל דבר נכבד באמצע הדברים אשר אינם נכבדים כמוהו, ונתחיל מן הקטן שבהם ונאמר כי הגרגר התבואה ממוצע בתוך כל העלים . . . וכך לב האדם הוא ממוצע בחוזה מפני שהוא הנפש והחוס הטבעי. וכך הכח הרואה באמצע העין, כי הראייה נעשית בו. וכאשר ראינו עקרון זה נוהג בהרבה דברים, גם מצאנו את הארץ באמצע זה שמים והגלגלים מקיפים אותה מכל רוחותיה, נתברר לנו שהדבר שהוא מטרת הבריאה הוא בארץ. חקרנו אח"כ כל חלקיה ומצאנו כי העפר והמים מתים, ומצאנו הבהמות בלתי מדברים (הע' ר' קאפח: יותר נכון לתרגם "בלתי הוגים" כלו' שאינם בעלי הגיון דעה והשכל), ולא נותר אלא האדם, ידענו ברור שהוא המטרה המכוונת בלתי ספק . . . ואף בתחילת התורה פירט כל הנבראים למיניהם, וכאשר סיים אותם אמר נעשה אדם, כמי שבונה ארמון ופורש בו מצעות וקורע בו חלונות ואח"כ מכניס בעליו לתוכו.

מהר"ל בס' תפארת ישראל (פרק ד)

וכאשר תתבונן במציאות עולם הזה נחלק לב' חלקים כוללים כל המציאות. הא' הוא המציאות התחתון והוא

בכללו מסודר תחת השמש והשמש כולל אותו, כי השמש מלך עולם והעולם הטבע מסודר תחתיו... והשמש היא שמירת סדר עולם הטבע במהלכה ובתנועתה... זהו חלק א'. החלק השני הוא האדם בלבד שהוא חלק ב' נגד כל המציאות שהוא בפנ"ע ואינו נכלל עם שאר הנמצאים, שהרי בשביל האדם נברא הכל, ואיך יהיה נכלל העבד עם אדוניו... וכמו שהשמש הוא מלך, ג"כ האדם הוא מלך שהרי הכל נתון תחתיו, ומלכות האדם היא שהוא מוליד שלימות אל כל התחתונים כי הכל נברא לעבוד האדם ולשמשו...

רמב"ם במורה הנבוכים (ח"ג פי"ג)

לפי השקפתנו ושטתנו בחדוש העולם... הרי אפשר לחשוב כי שאלה זו חיובית, כלו' דרישת התכלית לכל המציאות הזו. וכן אפשר לחשוב כי המציאות היא מציאות מין האדם בלבד כדי שיעבוד את ה', וכל מה שנעשה לא נעשה אלא בגללו... והשקפה זו כאשר מתחקים אחריה כפי שראוי... יתבאר מה שיש בה מן השבוש והוא... אפילו אם היה הכל בגלל האדם, ותכלית האדם כמשי"נ לעבוד את ה' הרי השאלה עומדת, והחא מה התכלית בהיותו עובד, והוא יתעלה אינו מוסיף שלמות אם יעבדהו כל מה שברא... ואם תאמר שאין זה לשלמותו אלא לשלמותו... תתחייב השאלה עצמה ומה תכלית מציאותנו בשלמות זו, והכרחי הוא שיסתיים הדבר במתן התכלית שכך רצה ה' או שכך גזר חכמתו, והו נכון... ולפיכך ההשקפה הנכונה לדעתי... שאין לסבור בכל הנמצאים שהם בגלל מציאות האדם, אלא יהיו גם שאר כל הנמצאים מטרה לעצמם ולא בגלל דבר אחר... וכשם שרצה מין האדם מצוי כך רצה שיהיו הגלגלים הללו והכוכבים מצוים... וכאשר תתבונן (ובתורה יתבאר לך ענין זה... והוא [שכל פרט ופרט מפרטי העולם שהוא המציאו ושהיתה מציאותו בהתאם למטרה וזהו הענין אמרו "וירא אלקים כי טוב"... ותדע כי האדם הוא השלם והנכבד בכל מה שנתהווה מן החומר הזה לא יותר ושום נשווה מציאותו למציאות הגלגלים... יהיה דל מאד מאד

נפש החיים (שער א' פרק ד', ו')

גם על זאת יחרד לב האדם מעם הקודש שהוא כולל בתבניתו כל הכוחות והעולמות כולם... שהאדם בנשמת חיים שבתוכו הוא נעשה נפש חיה לריבוי עולמות אין מספר. שכמו שכל פרטי הנהגות הגוף ותנועותיו הוא ע"י כח נפש שבקרבו, כן האדם הוא הכח והנפש של עולמות עליונים ותחתונים לאין שיעור, שכלם מתנהגים על ידו כנ"ל... אבל עקרו של דבר כי הוא ית"ש אחר שברא כל העולמות ברא את האדם אחר למעשה בראשית, בריאה נפלאה כח מאסף כל המחנות... וכל הכחות הנמצאים בכל העולמות... נכללו בו במספר פרטי כחותיו שבו

Rabbi Natan Zvi Finkel (Or ha-Tzafon, I, p. 270)

All conduct of life, whether material life or moral life, whether the life of the community or that of the individual, is based on the measure of man's recognition of his own worth. A person of low self-esteem treats himself lightly and treats life itself lightly, to the point that he is liable at times to expose himself to dangers, without any regard, even for the most trivial of matters. Not so a person who enjoys high self-esteem...

Rabbi Joseph B. Soloveitchik (Halakhic Man, pp. 66-70)

It is in this light that we can understand the deep contradiction pervading the spiritual self-evaluation of *homo religiosus*. On the one hand, he senses his own lowliness and insignificance, his own frailty and weakness; he knows that even a "gnat preceded him, a snail preceded him." ... On the other hand, he is aware of his greatness and loftiness, how his spirit breaks through all barriers and ascends to the very heights ... Is he not the crown of creation to whom God granted dominion over all the work of His hands?... However, halakhic man has found the third verse - the Halakha... Indeed, the Halakha set man at the very center of the world, and the Day of Atonement attests to this... Indeed, I am the one creature in this world who reflects the image of Divine Presence. Do I not study the Torah, the cherished plaything [see *Tehillim* 119:77] of the Holy One, blessed be He?... In the blinking of an eye the lowliest of creatures turns into the noblest of creatures, whom the Holy One, blessed be He, elected at the very inception and recognized as worthy of standing before Him. Standing before God! What self-esteem is present here!